

under det att denne i själva verket bestämt anslutit sig till tanken om ett blandat statsskick; att hans påstående om motsägelsefullhet på en viktig punkt hos Savigny i själva verket visar sig vara grundat på otillräcklig analys av dennes framställning. Detta förtjänar att påpekas, även om rec. samtidigt vill uttala sin respekt för förf:s på många punkter dokumenterade skarpsinne och lysande framställningskonst.

Gunnar Heckscher.

G. HECKSCHER: *Svensk konservatism före representationsreformen.*

I. *Den historiska skolans genombrott i Sverige.* 257 sid. Uppsala 1939.

Docent Gunnar Heckscher ger i första kapitlet av sitt ovan nämnda arbete en framställning av »Historiska skolan och konservatismen utanför Sverige» (sid. 15—69). Därefter redogör han i fyra särskilda kapitel för viktiga sidor av svensk konservatism från och med år 1809; särskilt ingående behandlas Geijer och Järta. I ett slutkapitel sammanfattas och kommenteras undersökningens resultat.

Mitt syfte är icke att recensera Heckschers arbete i dess helhet. Om den svenska konservatismens utveckling saknar jag de specialkunskaper, som härför skulle vara erforderliga. Det må dock tillåtas mig att framhålla, att, såvitt jag kan bedöma, de partier av arbetet, som behandla Sverige, innehålla mycket av intresse och värde; tidigare arbeten bli i skilda avseenden kompletterade. I det följande diskuteras emellertid endast de kapitel (I och VI), som gälla den allmäneuropeiska konservatismens framväxt.

Även dessa kapitel innehålla givande sammanställningar. Särskilt bör erinras om de instruktiva avsnitt, som behandla Rousseaus betydelse och de organiska folk- och statsbegreppen. Men till stora delar är detta parti av Heckschers framställning enligt min mening oklart och missvisande och en kritik på några väsentliga punkter synes därför påkallad.

En genomförd diskussion av Heckschers synpunkter möter svårigheter på grund av bristen på pregnans i hans uttryckssätt. Blott några få exempel kunna här nämnas.

På sid. 17 gör förf. ett uttalande, som, jämte Geijercitatet på försättsbladet, synes utgöra ett slags program för hans idéhistoriska skriftställarskap. »Den i och för sig nyttiga, roliga och icke särdeles svåra tankeövning som består i att analysera ihjäl en samhälls-åskådning . . . har föga eller intet att göra med att studera eller inverka på den politiska och sociala åsiktsutvecklingen som helhet». Vad menas härmed? Enligt min uppfattning menar förf. ingenting mera bestämt; då skulle han icke kunna skriva så oklart. Men låt oss ett ögonblick stanna vid de enskilda uttrycken. Att analysera

ihjäl en åskådning säges vara *icke särdeles svårt*. Ibland är det lätt, ibland svårt, ibland mitt emellan; att kalla det icke särdeles svårt är meningslöst. (Lika klart är att den åsyftade tankeövningen stundom är nyttig — ur en viss synpunkt — stundom onyttig, och att den kan vara både rolig och tråkig). Vad är då att *analysera ihjäl* en åskådning? Alla utgå vi väl från att en vetenskapsman måste analysera en åskådning, som han behandlar. Det, som synes vara olustbetonat för förf., skulle då vara att åskådningen analyserades *ihjäl*. Med detta kan menas antingen blott att åskådningen vid analysen visar sig vara orimlig och osammanhängande — så mycket värre för åskådningen, men detta är icke den analyserandes fel — eller tillika att åskådningen på grund av denna analys förlorar sin övertygande kraft — ett fall, om vilket vetenskapsmannen icke har att bekymra sig (möjligen kan han, om han är road av sådana reflexioner, konstatera dess osannolikhet). Att analysera ihjäl har enligt Heckscher föga eller intet att göra med att *studera eller inverka på åsiktsutvecklingen som helhet*. Det är få av oss förunnat att arbeta med åsiktsutvecklingen som helhet; vi måste nöja oss med en eller flera författare eller en viss tankelinje. Men hur skulle ett studium av helheten tillgå, om det icke byggde på studium och analys av de enskilda författarna? Och vem begär slutligen, att vetenskapsmannen skall *inverka på denna helhet*?

Måhända har Heckscher velat uttrycka tanken, att han framför allt är intresserad av de enskilda ideologiernas historiska rötter och historiska verkningsätt och att den logiska analysen av en teori icke tilltalar honom. I så fall borde han ha sagt det.

I förordet diskuterar förf. idealistisk och materialistisk historieuppfattning. Den idealistiska uppfattningen »betonar det inflytande samtida tänkande och idédiskussion haft som drivande faktor i människornas handlande . . . socialdemokratiens och kommunismens frammarsch blir frukten av Marx' och Engels' skriftställarskap och agitation . . . Den motsatta uppfattningen . . . utgår från att den ekonomiska och sociala utvecklingen alltid varit den ensamt eller åtminstone huvudsakligen avgörande faktorn såväl för det faktiska händelseförloppet som även för idéutvecklingen. Den har skapat uttrycket ideologi för att beteckna en sådan åskådning, som i själva verket intet annat är än en efterhandskonstruktion, tillkommen som täckmantel för klassens eller intressegruppens strävanden mot högst påtagliga och materiella syften». Jag skall här ej stanna vid några detaljer. Det väsentliga är att enligt Heckschers beskrivning båda de berörda historieuppfattningarna bli rena barnligheter i stället för inslag i relativt invecklade metafysiska tanke-scheman. Även här kan man misstänka, att förf. menar något annat än vad han skriver, att han helt enkelt vill påpeka, att vissa författare lägga huvudvikten vid idéutvecklingen, andra vid den ekonomiskt-sociala utvecklingen. I det följande, liksom i av förf. förut publicerade uppsatser om idéhistoria, möta synpunkter, vilka hos

läsaren knappast framkalla någon reaktion utom förvåning över att en obestridligt begåvad vetenskapsman gör sig mödan att nedskrivna dylika självklarheter.

Heckscher kallar sitt första kapitel »Historiska skolan och konservatismen utanför Sverige». Han behandlar huvudsakligen författare, som bruka räknas till den historiska skolan eller romantiken, men diskuterar även andra konservativa teoretiker. I slutet av kapitlet betonar han, enligt min mening riktigt, att konservatismen i början av 1800-talet skapade en tämligen utformad åskådning (Heckscher torde mena detta, då han talar om »en idébyggnad, som i allsidighet och grundlighet icke stod liberalismen efter»). Härav följer med nödvändighet, att en författare kan betecknas som konservativ, även om han verkar för genomgripande förändringar; ordet konservatism har förlorat sin ursprungliga innebörd av ovillkorligt fasthållande vid något bestående. I det sista kapitlet framträder likväl en annan tankegång. Här säges att konservatismen måste innefatta ett moment av traditionalism och att den franska legitimismen icke var konservativ »i den mån den var en rent fransk riktning, ty den samhällsordning emigranterna eftersträvade hade redan upphört att existera». Ur hela Europas synpunkt skulle däremot denna legitimism ha varit konservativ. Frånsett inkonsekvensen bör här understrykas det egendomliga i att tala om en riktning som radikal i Frankrike men konservativ i Europa. I överensstämmelse härmed skulle en bestämd ideologi vid en tidpunkt kunna räknas till konservatismen, vid en annan icke. Därmed skulle det bli omöjligt att tala om konservatismen som en särpräglad åskådning. — Det är sant, att konservatismen alltid anknyter till en tradition, men detta innebär ingen svårighet. De franska legitimisterna voro just i stånd att återropa traditionen mot de revolutionära idéernas korta segertid; det ligger ingen orimlighet i att ställa traditionen mot det bestående.

I slutkapitlet är för övrigt bristen på tankereda oroande på varje sida, nästan i varje mening. Några exempel. »I djupaste mening konservativ är den tanken, att bästa sättet att konservera det värdefulla i nedärvda institutioner är att bota deras brister, liksom enda sättet att reformera är att taga den förefintliga verkligheten till grund för fortsatt arbete». Konservatismen definieras alltså med ett vanligt, om också innehållslöst konservativt slagord. Vem vill icke bevara det värdefulla och bota det bristfälliga, vem tror sig icke utgå från »den förefintliga verkligheten»? »En konservativ åskådning kan icke vara statisk ...» Vad menas med en statisk åskådning; åsyftas måhända en åskådning, som vill oförändrat bevara ett visst läge? »För den generation som upplevat skräckväldet, brumaire, Waterloo och Wienkongressen låg resignationen nära till hands — lika nära som för den som upplevat 1914, 1917, 1919 och 1933». Det låg över tjugo år mellan skräckväldet och Wienkongressen; vilken generation åsyftas? Menar förf. att restaurationstiden var ett utslag av resignerad konservatism hos dem, som bevittnat

de nämnda händelserna och att en dylik konservatism nu är den naturliga linjen för dem, som varit vuxna sedan 1914? Är det fråga om att formulera en vetenskapligt hållbar tankegång eller att snudda vid ett stort historiskt och socialpsykologiskt problem med en slarvig fras?

Den vetenskapliga litteraturen om den tidiga konservatismen synes Heckscher endast i begränsad omfattning ha utnyttjat. Till de mest självständiga och ur den idéhistoriska analysens synpunkt viktiga arbetena på området höra Mannheims stora uppsats *Das konservative Denken* (i *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* 1927), Neumanns undersökning *Die Stufen des preussischen Konservatismus* (1930) och Rohdens delvis briljanta skrifter (se litteraturförteckningen i min bok *De konservativa idéerna*). Heckscher nämner icke något av dessa arbeten, medan han flitigt citerar skrifter, som i fråga om skarpsinne och originalitet stå på en ojämförligt lägre nivå.

Viktigare är dock att Heckscher på ett egendomligt, för att icke säga oförklarligt sätt förbigått vissa konservativa författare, som höra till den behandlade periodens förnämsta, och däremot bland sina främsta källor upptar ett arbete som faller inom en vida senare period.

De av det kontrarevolutionära skedets författare, som Heckscher främst behandlar, äro Burke, Hegel, Müller och Savigny. Däremot utelämnas den franska konservatismens teoretiker, de Maistre och de Bonald, samt den konservative extremisten framför andra, von Haller. Detta kunde möjligen ha försvarats, därest Heckscher begränsat sin framställning till den historiska skolan och romantiken. Men detta har han, som redan betonats, icke gjort. I sitt avslutande kapitel ger han en allmän karakteristik av konservatismen. I denna förbigås alltså utan varje motivering några av skedets största konservativa tänkare. Särskilt förvånar det, att Hallers lära icke beaktats; den åberopades redan i början av 1820-talet med den största respekt i svensk diskussion (se t. ex. Bibergs uppsats *Om sann och falsk liberalism 1823*) och hörde utan tvivel till restaurationstidens mest inflytelserika.¹

Bland de författare, som Heckscher oftast åberopar, äro Sismondi och Calhoun. Den förre är, ehuru han skrev ett av sina huvudarbeten, *Nouveaux principes d'économie politique*, redan år 1819, icke representativ för den kontrarevolutionära konservatis-

¹ I en artikel i Svenska Dagbladet 15/3 1939 gör Heckscher gällande, att Haller enligt Srbik icke skulle ha påverkat Metternich. Påståendet är oriktigt. Srbik är angelägen att visa att Metternichs idéer på vissa punkter voro andra än Hallers, men framhåller också, att en av Hallers lärjungar hörde till Metternichs inspiratörer. Det förtjänar nämnas, att t. ex. Hegel och Stahl ägna Hallers teorier stor uppmärksamhet. Boëthius (*Om statslivet*) torde knappast ha orätt, då han kallar Haller »den restaurationsteoretiker ... som utövade det största inflytandet». Även ur teoretisk synpunkt äro Hallers teorier av intresse; Haller hör till de mera logiskt ambitiösa av tidens tänkare.

men; han företrädde en utpräglad socialreformism, som eljest i stort sett är denna riktning främmande. Att den nämnda skriften åberopas, är emellertid i och för sig helt naturligt; det är endast förvånande med tanke på att andra, långt mera representativa ideologer förbigås. Denna sak är av ringa betydelse i jämförelse med det faktum, att Calhouns skrift *A disquisition of government* hör till de mest citerade arbetena. Det kan till och med sägas, att denna skrift är en huvudkälla för Heckscher. Gång efter annan upptages densamma som det mest slående beviset för att den kontrarevolutionära konservatismen hävdade en viss tankegång, som det klaraste uttrycket för den behandlade riktningen. Det är härvid kanske tillräckligt att påpeka, att Calhouns bok utkom år 1851, alltså årtionden efter t. ex. Savignys, Müllers och Hegels arbeten, vid en tidpunkt, då de svenska författare, till vilkas läror Heckschers allmänna exposé skall tjäna som bakgrund, avlidit. Däremot refereras icke t. ex. Disraelis och Stahls tidigare utkomna konservativa arbeten. Men härtill kommer, att Calhoun verkade i en situation, som gör honom föga skickad att representera allmän konservativ uppfattning. Förhållandet mellan Norden och Södern samt frågan om slaveriets upprätthållande dominerade hans författarskap och ger det dess speciella inriktning. Heckscher har här förfarit med suverän godtycklighet.

Då hos Calhoun återfinnas vissa av den historiska skolans idéer, anser Heckscher sig kunna konstatera att denna skolas »idébyggnad var, om icke logiskt fast, så dock mycket naturlig under rådande omständigheter, eftersom man både i Preussen och i South Carolina utvecklade dem på ett så likartat sätt». Emot det här gjorda allmänna påståendet är väl intet att invända; ingen människa lär bestrida, att varje teori är »naturlig under rådande omständigheter». Men »bevisningen» är vilseledande. Den ger icke läsaren kunskap om, att Calhouns arbete utgavs 37 år senare än den historiska skolans huvudskrift, att Calhoun hörde till unionens främsta och teoretiskt mest verksamma statsmän — vadan hänvisningen till South Carolina blir meningslös — och att all sannolikhet talar för att han, liksom andra högt bildade amerikaner, ägt kännedom om det tidiga 1800-talets europeiska tänkande. Visserligen citerar Calhoun icke de författare, som här kunna komma i fråga, men detta är utan betydelse, ty han citerar överhuvud icke några källor i den åberopade lilla skriften.

Heckscher redogör icke för vederbörande författares åskådningar var för sig utan tar upp skilda problem och refererar uttalanden i dessa. Denna metod underlättar godtycke; det blir möjligt att med några citat skenbart visa, att en viss tankegång varit förhärskande, även om flertalet av skedets teoretiker givit uttryck åt helt andra tankegångar. Kombinerad med det godtyckliga urvalet av behandlade författare kan metoden brukas att bevisa snart sagt vad som helst. På flera punkter har förf. också kommit till de mest egenartade resultat.

Innan detta — med ett par slående exempel — påvisas, bör understrykas, att utomordentligt viktiga och intressanta delar av den konservativa ideriktningen förbigås. Om Hegels historiefilosofi givas endast de knappaste antydningar. Müllers och Burkes statsläror beröras endast på ett par punkter. Blott i fråga om organismbegreppet får man en någorlunda uttömmande redogörelse.

Ett problem för tidens författningsspolitiska diskussion gällde, skriver Heckscher, »förenligheten av frihet och demokrati, vare sig sedan demokratien hade hela makten eller endast en del därav». Problemet är underligt formulerat: demokrati anses ju av Heckscher, likaväl som av andra, vara ett visst statsskick; vad menas då med att demokratien »hade hela makten eller endast en del därav». Redan från början camouflerar Heckscher på detta sätt konservatismens klart antidemokratiska inriktning. Emellertid: den konservativa lösningen på problemet säges vara »sammanstämmande majoritet. I stället för att helt enkelt räkna röster på ett sätt, måste man räkna dem efter olika grunder och kräva överensstämmande beslut för att något avgörande skall komma till stånd». Ny oklarhet: att räkna röster efter olika grunder är en tanke, som helt är skild från principen om överensstämmande beslut eller sammanstämmande majoritet. Vad menas då med detta senare? Heckscher anför tre exempel. Burke talade om »en förening av motsattahang, liksom det av förf. efter tyskt mönster använda uttrycket »enhet i mångfald». Lika litet sägande äro några satser av Sismondi, som jämväl anföras. Sedan kommer emellertid ett citat från Calhoun, som i viss mån klarlägger vad som här av Heckscher åsyftas. Enligt Calhoun borde varje betydande klass eller intresse i staten ha ett slags veto oberoende av vilken riktning som ägde majoritet. Calhoun kallar detta »concurrent majority», sammanstämmande majoritet. Han belyser sin mening genom jämförelser dels med jury-institutet, dels med det polska liberum veto.

För Calhoun var denna tanke väsentlig. Det gällde för honom att hävda Söderns rätt att fritt bestämma över sina institutioner, även om de mot slaveriet fientliga grupperna vunno majoritet inom unionen; det gällde med andra ord att trots den tämligen fullständiga demokrati, från vilken han utgick, skydda en minoritets speciella intressen. (Ett typiskt utslag av en sådan tankegång var förslaget, att både Norden och Södern skulle utse presidenter, utrustade med ömsesidig vetorätt.) Men det innebär en nästan otrolig förvanskning, då Heckscher säger att denna teori, som han icke gärna kunnat upptäcka utan Calhouns hjälp, skulle ha varit vägledande för det tidiga 1800-talets konservativa tänkare. Intet enda uttalande anföras, som rimligen kan anses tyda härpå. Och att dessa tänkare icke hade något behov av teorien om »concurrent majority» är uppenbart. Denna teori kan förklaras endast som ett värn mot en genomförd demokrati. Men de kontrarevolutionära teoretikerna urgerade en statsform, i vilken monarken ensam eller monarken jämte

de socialt högre folkgrupperna skulle ha en dominerande ställning. De utgingo från att de »högre» minoriteternas intressen kunde bevaras med helt andra medel än den nödfallsutväg, som Calhoun måste tillgripa.

Då det gäller att framställa de konservativas författningspolitiska idéer på ett mera konkret sätt, gör sig Heckscher skyldig till lika grova förvanskningar. Endast tre krav »kunna sägas vara allmänt erkända av den europeiska konservatismen: en ärftlig monarki, garantier mot demokratisk såväl som monarkisk absolutism, och en folkrepresentation med avsevärt inflytande även för folkets minoriteter».

Huru bevisar nu Heckscher sin tes? Blott några exempel. Enligt Burke måste hela folket representeras eller åtminstone den del därav som hade tillräcklig politisk mognad. Detta är riktigt, ty Burke utformade tanken, att t. ex. kungen och överhuset voro representativa för folket. Men Heckscher underlåter att nämna, att Burke försvarade det bestående engelska systemet, enligt vilket det s. k. folkvalda underhuset utsågs av en liten minoritet av folket och vid sin sida hade av folket helt oberoende statsorgan. Egen domen borde, skrev Burke, ha »en alldeles oproportionerlig ställning i representationen». Möser och Görres voro mot »despotismen». Alldeles riktigt: sedan Aristoteles har ingen uttalat sig för despoti, icke heller de, som verka för envælde. Ordet despoti användes, som för Heckscher torde vara bekant, blott i pejorativ mening. Müller »gisslade de tyska furstarnas brist på förtroende för sina undersåtar t. o. m. inför ett furstligt auditorium». Även Müller, furste- och adelsdyrkaren framför andra, blir sålunda enligt denna »bevisning» anhängare av det »blandade» statskicket. Det hör till saken, att hans i *Elemente der Staatskunst* utförligt framställda författningspolitiska program ej refereras; hans uppfattning anses klarare fixerad genom att han »t. o. m. inför ett furstligt auditorium» (såvitt bekant var en tysk småfurste närvarande) vågade kräva att furstarna, som tänktes vara enrådiga, skulle ha förtroende för sina undersåtar. Hegels idealmonarki var »konstitutionell»; här tillägger dock Heckscher en reservation för den betydelse man »kan ha rätt att tillmäta denna inskränkning».

Det tjänar intet till att fortsätta uppräknigen av dessa absurditeter. Låt oss blott konstatera, att av de kontrarevolutionära tänkarna voro de Maistre, de Bonald, Haller, Müller, Burke, Hegel och andra mindre inflytelserika författare anhängare av envælde eller en monarkisk-aristokratisk statsform. De fyra först nämnda uttalade sig klart för att statsmakten normalt skulle utövas endast av monarken. Därmed är naturligtvis icke sagt, att de tillerkände monarken oinskränkt makt: liksom flera av envældets teoretiker redan före franska revolutionen ansågo de att medborgarna ägde en viss rättssfär, som icke — eller blott under särskilda omständigheter — fick läderas. Ingen av de här nämnda författarna tänkte sig en konsti-

tutionell monarki i senare tids mening; de bekämpade alla icke blott demokratien, utan varje steg i demokratisk riktning.

Konservatismens ställning till vad senare kommit att betecknas som den sociala frågan behandlas ytterst summariskt. Efter att ha betonat, att inställningen »till äganderättens problem kräver i själva verket en särskild undersökning, som i detta sammanhang är möjlig blott för de svenska författarnas vidkommande», förklarar sig förf. dock kunna fastslå, »att de konservativa voro höjda att i varje fall teoretiskt taga arbetareklassens parti emot företagarna, kanske med undantag för jordbruket».

Dessa satsar innefatta glidningar i tankegången. En fråga är ställningen till äganderätten, en annan ställningen till förhållandet mellan företagare och arbetare. Att de konservativa genomgående voro anhängare av äganderättens okränkbarhet, nämnes icke. Där- emot såges det att de åtminstone teoretiskt voro böjda att ta arbetarnas parti mot företagarna, »kanske med undantag för jordbruket». Detta »kanske» är märkligt med tanke på dels att det här gäller att karakterisera en riktning, som i försvaret av den jordägande adeln såg en huvuduppgift, dels att jordbruket vid den tid, som förf:s framställning gäller, var den ojämförligt viktigaste näringen och att diskussionen om industri och handel därför intog en underordnad plats. Och vad menas med »att i varje fall teoretiskt taga arbetarklassens parti»? Har någonsin ett politiskt parti uppträtt, som icke sagt sig eftersträva även motståndarnas sanna bästa? Ha icke liberalerna, likaväl som de konservativa och socialisterna, påstått sig tjäna arbetareklassens intressen? Ingen förklarar sig »teoretiskt» ta mindretalets parti mot flertalets, industriägarnas mot industriarbetarnas; tvärtom tala alla med medkänsla om de fattigas lidanden. Det bör för övrigt erinras om att de socialreformatoriska synpunkter, som under ett senare skede blevo väsentliga, framfördes både av konservativa och liberala teoretiker, samt om det ofta förbisedda faktum, att under de första striderna kring socialpolitiken i England reformpolitiken i lika mån stöddes av konservativa och liberala grupper.

Vad förf. menar med sin tes är sålunda oklart. Hans bevisning är icke desto mindre av intresse. Den består av tre citat. Metternich kallade sig vid ett tillfälle »socialiste conservateur». Många konservativa statsmän ha kallat sig i viss mening radikala eller socialistiska men man har icke på denna grund påstått dem stödja arbetarnas intressen mot företagarna. Att Metternich, liksom andra aristokrater, med förakt och misstro såg på den uppväxande klassen av företagare, hör icke hit. Calhoun talade om den moderna kapitalismens faror för det patriarkaliska förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Han försvarade, liksom andra sydstatsteoretiker, slaveriet ur denna synpunkt. Man är till en början benägen att tro, att Heckscher här tillåter sig ett något cyniskt skämt. Men så är tydligen icke fallet. Och utan tvivel har han i en mening rätt.

Slavägarna förklarade slaveriet ligga i slavarnas intresse, liksom nordstaternas företagare förklarade det formellt fria arbetet vara i arbetarnas intresse. Det underliga ligger endast däri, att enligt Heckschers tankegång slavägarna skulle anses »teoretiskt» ha tagit slavarnas parti mot företagarna, d. v. s. mot sig själva. Denna slutsats drar naturligtvis icke förf. Vad han direkt utsäger är blott att Söderns kapitalister voro motståndare till den nordiska formen av kapitalism — en självklarhet, som icke har med det diskuterade problemet att skaffa. Slutligen citeras Sismondi, den förste av de konservativa författarna, som systematiskt krävde socialpolitiska reformer. Detta citat är det enda, som här har någon rimlig mening.

Det vore möjligt att komplettera förf:s framställning med en rad långt mera klara och relevanta citat. Burke hyllar i magnifika fraser den ekonomiska olikheten och de rikas övervägande inflytande på statsstyrelsen. Hegel ansluter sig till den ekonomiska liberalismen och ägnar om Marx erinrande sidor åt pauperismens ofrånkomlighet. Müllers arbete *Elemente der Staatskunst* innehåller hymner till äganderätten och fideikommissinstitutet. Hos de Maistre, Bonald och Haller finnas liknande tankegångar. Att dessa författare någon gång beklaga fattigdomen och tala om dess avhjälpande är sant. Kanna de därför sägas »teoretiskt» ta arbetareklassens parti?

Den enkla sanningen är naturligtvis, att de kontrarevolutionära ideologerna ställde sig på det bestående, respektive det i Frankrike före revolutionen bestående, av en hierarkisk social ordning och av ekonomiskt beroende för de lägre klasserna kännetecknade systemets grundval. Av vissa författare kombinerades denna ståndpunkt med programmatisk ekonomisk liberalism, av andra berördes icke några ekonomiska teorier. Endast hos Sismondi finner man, jämte en principiell liberalism, mera utformade socialpolitiska synpunkter. En annan sak är att de konservativa ofta sympatiserade med adeln och godsägarna och stodo tveksamma eller kritiska mot industrikapitalismen. Att söka visa, att konservatismen vid denna tid stod i klar motsättning till den ekonomiska liberalismen och i olikhet med denna verkade för socialreformism, är ett hopplöst företag. Heckscher har ej heller sökt utföra det, men hans vaga antydningar gå i denna riktning.

I detta sammanhang gör Heckscher ett angrepp på en svensk vetenskapsman, Myrdal. Denne beskylls för att »kalla företagarnas ekonomiska profeter, Smith och Ricardo, 'konservativa' och sammanställa deras försvar för äganderätten med 'reaktionen' i Wienkongressens tidsålder». En sådan uppfattning betecknar Heckscher med rätta som orimlig och anakronistisk. Den har emellertid aldrig framställts av Myrdal. Denne hävdar i själva verket i det citerade arbetet, *Vetenskap och politik i nationalekonomien* (sid. 176 f.), att den ekonomiska liberalismens teori efter Smith utvecklades i konservativ riktning (Malthus, Ricardo) och ställer detta i samband

med den allmänna reaktionen i början av 1800-talet. För det första sammanför Myrdal alltså här ej Smith och Ricardo; tvärtom betonar han åtskillnaden mellan dem. För det andra talar han om den liberala ekonomiens utveckling i konservativ riktning endast i samma allmänna mening, i vilken man exempelvis säger, att den svenska socialismen blivit mera konservativ eller mindre radikal; han betecknar aldrig de behandlade ekonomerna som i mera egentlig mening konservativa; att de i sådan mening voro liberaler, är ju den självfallna utgångspunkten i hans framställning. Heckscher har totalt missförstått en lättfattlig och rimlig tankegång hos Myrdal. Det bör observeras att enligt Heckscher Myrdal skulle ha sammanställt Smiths lära med den på Wienkongressen följande reaktionen — Smith dog tjugofem år före denna kongress.

Åtskilliga brister i Heckschers arbete kunna kanske förklaras av att han i den utländska litteraturen velat uppmärksamma huvudsakligen sådana synpunkter, som senare återkommo i den svenska debatten. Men han borde i så fall icke ha givit sig sken av att skriva en sammanfattande redogörelse för utländsk konservatism; han borde i stället — såsom Hessler i sin Geijerbok — ha redovisat de utländska förebilderna i samband med referaten av de svenska ideologierna. Under alla förhållanden kan den framställning han givit av den äldre 1800-talskonservatismens allmänna karaktär icke anses vetenskapligt hållbar.

I det hela får denna konservatism i Heckschers framställning en långt mera moderat, socialreformistisk, demokratisk karaktär än en systematisk analys av de behandlade författarna ger vid handen. Att bevisa detta närmare kan här ej komma i fråga; jag får hänvisa till mitt eget arbete i ämnet. Vad som i detta sammanhang bör betonas är att Heckschers allmänna karakteristik blir möjlig genom det skrivsätt och den metod som begagnas. Oklara och uppenbart ogenomtänkta uttalanden äro vanliga; godtycklighet visas både i valet av källor och i bruket av dessa källor; en sats av Calhoun från 1851 kan därför göras till mera representativ för det tidiga 1800-talets konservatism än ingående uttalanden av Burke, Hegel, Haller eller Müller. Förf. har i de här kritiserade avsnitten givit skolexempel på hur idéhistorisk forskning icke får bedrivas.

Herbert Tingsten.

GUNNAR FOG-PETERSEN: *Vor Regering og Rigsdag. Politiske Biografier og Portrætter.* 490 sid. Kbh 1938. Pris inb. 28 Kr.

Författaren av denna bok (född 1881, död i maj d. å.) var jordbrukare, publicist och politiker. I unga år ägnade han sig åt lantbruksundervisning, var sedan länge (1911—24) tidningsredaktör och fortsatte, sedan han blivit »gaardejer», sin publicistiska verksamhet som fri skriftställare, bl. a. genom en rad uppmärksammade